

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

УДК: 339.341

А. В. ШКУМАТ, студент, НТУ «ХПІ»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано правові аспекти регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Розглянуто основні органи державної влади і органи місцевого самоврядування, їх вплив на регулювання ЗЕД. Досліджено значення розвитку правової основи державного регулювання ЗЕД. Систематизовано функції державного регулювання ЗЕД і їх розподіл між органами влади.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, правове регулювання, правове забезпечення, митний тариф.

Вступ та постановка проблеми. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється для забезпечення збалансованості економіки і рівноваги внутрішнього ринку України, стимулювання прогресивних структурних змін в економіці і створення найбільш вигідних умов для залучення економіки нашої держави до системи світового розподілу праці і наближення її до ринкових структур розвинених країн світу [8].

Особливого значення розвиток правової основи державного регулювання ЗЕД набуває, враховуючи основні напрями в зовнішньоекономічній і політичній стратегії України, які передбачають інтеграцію в ЄС і ЄСП. Це обумовлюється, по-перше, необхідністю змін в принципах функціонування системи державного регулювання ЗЕД в Україні, а по-друге, – вимогою узгодження вітчизняної законодавчої бази ЗЕД з відповідними нормами законодавств інших країн. До проблем, які можна визначити у зв'язку з цим, слід також віднести відсутність в країні

© А. В. Шкумат, 2014

належного нормативного підґрунття для здійснення деяких видів ЗЕД, зокрема у сфері руху капіталів, торгівлі об'єктами інтелектуальної власності та ін. [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовим питанням регулювання ЗЕД в Україні присвячено досить багато досліджень. Інтерес представляють практичні посібники з організації і здійснення ЗЕД, в яких систематизовані наочні аспекти її регулювання і особливості залучення суб'єктів підприємництва до відповідальності за порушення ними певних норм законодавства [5]. Разом з тим, питання структури системи державного регулювання ЗЕД не знайшло гідного відображення в науковій літературі.

Аналіз літературних джерел показав, що більшістю авторів проблема правового забезпечення функціонування системи державного регулювання ЗЕД або не розглядається, або її аналіз носить поверхневий характер, унаслідок чого, питання про підстави діяльності, компетенції, повноваження органів державного регулювання ЗЕД залишається невиясненим.

Тому **метою статті** є детально розглянути проблему правового забезпечення функціонування системи державного регулювання ЗЕД та систематизувати функції державного регулювання ЗЕД і їх розподіл між органами влади.

Матеріали та результати дослідження. Регулювання ЗЕД України здійснюється:

- державою, в особі її органів в межах їх компетенції;
- недержавними органами управління економікою;
- самими суб'єктами ЗЕД [10].

Суверенну державну політику проводять органи державної влади і органи місцевого самоврядування, які утворюють складну систему регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Остання, як суб'єкти регулювання, включає: Верховну Раду України; Президента України і його Адміністрацію; Кабінет Міністрів України; Національний банк України; Міністерство економіки по питаннях європейської інтеграції України; Міністерство закордонних справ України; Державну митну службу України; Державну податкову адміністрацію України, Антимонопольний комітет України; Міжвідомчу комісію з міжнародної торгівлі; Державну службу експортного контролю України; місцеві ради і їх виконавські і розпорядливі органи; місцеві державні адміністрації; територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України [3].

В межах компетенції центральних органів влади вирішуються питання загального забезпечення ЗЕД, визначення інструментів державного регулювання і порядку їх застосування, формування фондів фінансових ресурсів для розвитку ЗЕД і інші засоби, які визначають

найбільш важливі моменти здійснення ЗЕД.

На рівні регіонів України соціально-економічне управління у сфері ЗЕД здійснюють обласні державні адміністрації (уряд Автономної Республіки Крим, міські адміністрації міст Києва і Севастополя). Так, згідно статті 13 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», у веденні останніх, в межах і формах, визначених Конституцією України і законами України, відноситься вирішення питань по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності.

Держава застосовує правові, адміністративні і економічні методи регулювання ЗЕД.

Правове регулювання ЗЕД включає:

- розробку і ухвалення нормативної бази в Україні і виконання норм міжнародного права;
- приєднання України до міжнародних організацій і конвенцій;
- складання міждержавних угод; (договори про торгівлю і угоди про ліквідацію подвійного оподаткування) [4].

Адміністративне регулювання зовнішніх зв'язків здійснюється за допомогою таких важелів, як:

- реєстрація суб'єктів зовнішньоекономічних відносин;
- реєстрація зовнішньоекономічних контрактів;
- розробка системи нетарифного регулювання ЗЕД;
- митне регулювання;
- оперативне регулювання ЗЕД.

З метою збалансованого розвитку ЗЕД і удосконалення інструментів реалізації зовнішньоекономічної політики країни, в особливих випадках, застосовують заходи оперативного регулювання ЗЕД, а саме: тимчасове припинення ЗЕД і застосування індивідуального ліцензування за порушення чинного законодавства України у сфері зовнішньоекономічних відносин [6].

До економічних регуляторів відноситься:

- розробка і встановлення податків у сфері зовнішнього відношення;
- затверджений порядок накопичення і використання валютних засобів суб'єктів ЗЕД;
- встановлення системи розрахунків і кредитування експортно-імпортних операцій [7].

Мета державного регулювання ЗЕД – ухвалення системи норм і заходів, направлених на захист національного товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринку.

Одним з найбільш поширених регуляторів ЗЕД є митний тариф. Практично всі країни світу з його допомогою вирішують найрізноманітніші завдання (від захисту вітчизняного виробника до поповнення державного бюджету за рахунок засобів, вилучених на межі)

Спеціально уповноваженим органом державного управління в області митної справи є Державний митний комітет України [9].

Митне регулювання ЗЕД України здійснюється відповідно до Митного кодексу, Законів України і міжнародних договорів. Митні тарифи будь-якої країни є переліком товарів, які оподатковуються митом. Ці товари об'єднані в групи по ознаках походження (рослинні, тваринні, промислові і тому подібне) і по ступеню обробки товару. Мито – це податок, який стягується у зв'язку з ввезенням іноземного товару в країну [1].

Кожна країна має свою національну структуру тарифу. Впродовж багатьох років, багато держав прагнули уніфікувати митні бар'єри. До певної уніфікації тарифів спонукали численні угоди, заключні після II світової війни (ГАТТ – Генеральна Асамблея по торгівлі і тарифам, ЄЕС – Європейська економічна співдружність, НАФТА (Північно-американська угода про вільну торгівлю), які вимагали зіставлення тарифів різних країн. У 1950 р. в Брюсселі була підписана конвенція про уніфікацію номенклатури митних тарифів і створення, так званої брюссельської схеми митного тарифу. У основу цієї схеми покладений розподіл товарів за виробничим принципом [3].

У табл. 1 приведені загальні функції державного регулювання, які логічно витікають з системи принципів ЗЕД, і їх розподілу між органами державного регулювання.

Таблиця 1 – Загальні функції державного регулювання ЗЕД і їх розподіл між органами влади

Принцип і його зміст	Основні нормативно-правові акти, що закріплюють механізм його реалізації	Функції регулювання ЗЕД	Органи державного регулювання ЗЕД
1	2	3	4
Суверенітету народу України в здійсненні ЗЕД – Україна має суверенітет у встановленні законодавства про ЗЕД на власній території. Виключення представляють: – пріоритетність норм міжнародних правових актів, ратифікованих Україною;	Закон «Про економічну самостійність Української РСР», Конституція України, закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон «Про місцеві Ради народних депутатів і місцеве і регіональне самоврядування», положення «Про управління зовнішньоекономічними зв'язками»	Створення нормативно-правової бази ЗЕД	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, органи місцевого самоврядування
		Організація і забезпечення її дотримання по всій території України	Кабінет Міністрів України, міністерства і відомства,

Продовження табл. 1

1	2	3	4
– автономність волі сторін зовнішньо-економічних контрактів у виборі має рацію, застосовного до контракту			Національний банк України, відповідні підрозділи регіональних і місцевих органів державної влади
Свободи зовнішньо-економічного підприємництва – суб'єкти ЗЕД мають право вибору виду ЗЕД і розпорядження її результатами	Конституція України, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, закон «Про зовнішньо-економічну діяльність», закон «Про митний тариф України», закон «Про податок на додану вартість», закон «Про оподаткування прибутку підприємств», ухвала Кабінету Міністрів «Про ставки митного збору», закон «Про податок на доходи фізичних осіб», наказ Державної митної служби «Про затвердження Порядку стягнення митних зборів»	Створення системи важелів для узгодження інтересів суб'єктів ЗЕД і держави, суспільства в цілому	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України
		Визначення переліку обмежень видів ЗЕД і зовнішньо-економічній правосуб'єктності, створення механізмів їх реалізації	Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки, НБУ, Державна митна служба України, ГНА України, регіональні і місцеві підрозділи центральних органів влади
		Забезпечення рівних прав для суб'єктів ЗЕД, постійність нормативно-правової бази, дотримання принципу безповоротності дії закону, визначення підстав і наслідків відповідальності за порушення зобов'язань, системи моніторингу виконання зобов'язань	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки і питань європейської інтеграції, ГНА України, Державна митна служба України, комерційні банки як уповноважені агенти валютного контролю

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Юридичної рівності і недискримінації – всі суб'єкти ЗЕД в Україні є рівними перед законом щодо об'єму має рацію і обов'язків. Разом з тим законодавство передбачає диференціацію режимів господарювання, між якими існують відмінності в характері оподаткування і ін.	Конституція України, закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», Кримінальний кодекс, Кодекс про адміністративні правопорушення, Митний кодекс, законі «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»		
Захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності – будь-який суб'єкт ЗЕД в Україні має право на захист власних інтересів, зачеплених в результаті недружніх, дискримінаційних дій з боку інших держав	Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», Цивільний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, закон «Про міжнародний комерційний арбітраж»	Створення системи захисту прав суб'єктів ЗЕД України	Верховна рада України, суди України, Міністерство закордонних справ, Міністерство економіки і по питаннях європейської інтеграції
Еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні і вивозі товарів - незаконність недобросовісної конкуренції, необхідність дотримання вартісного балансу зовнішньоекономічних операцій	Закон "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні", закон "Про захист економічної конкуренції", закон "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту", закон "Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності"	Визначення підстав, організація процедури розслідувань, визначення покарань за порушення правил конкуренції	Міністерство економіки і питань європейської інтеграції, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Державна митна служба

Аналіз функцій державного регулювання ЗЕД, які делеговані регіональним і місцевим органам влади і самоврядування, дозволяє стверджувати, що регулятивні важелі зміщені у бік ланки центральних органів влади. Це значно звужує можливості впливу нижчих рівнів

державного управління на розвиток ЗЕД, особливо на тлі централізації бюджетного процесу і недоліком власних засобів для здійснення регулятивних заходів. Такий стан справ суперечить європейській регіональній політиці.

Політика створення нормативно-правового поля ЗЕД повинна враховувати прагнення нашої країни інтегруватися в світовий соціально-економічний простір і необхідність підвищення стабільності і сприятливості вітчизняного законодавства для розвитку відповідних зв'язків. Проте, досвід показує, що окремі дії уряду прямо суперечать вищевикладеним міркуванням, наприклад, порушення державних гарантій щодо незмінності законодавства у сфері загального підприємництва, іноземного інвестування; нераціональність податкової політики у сфері міжнародних фінансових операцій (лізингу, факторингу) і ін. Подібна нестабільність в нормативній базі регулювання ЗЕД свідчить, швидше, про непродуманість дій держави і їх ситуативну спрямованість.

Висновки. У результаті проведеного аналізу, можна зробити висновки про те, що: в умовах, коли першочерговими завданнями України у сфері ЗЕД виступають вступ до СОТ, адаптація національного законодавства до норм і стандартів Європейського Союзу, подальше відкриття ринків і зняття штучних обмежень щодо продукції українських товаровиробників в ЄС, Росії і США; забезпечення якнайкращих умов для залучення іноземних інвестицій, дотримання інтересів України при визначенні нових маршрутів транспортування енергоносіїв з Росії, створення максимально сприятливих умов для діяльності українських товаровиробників на ринках Азії, Африки і Латинської Америки, – проблема удосконалення нормативно-правового забезпечення ЗЕД і її регулювання набуває особливої гостроти. У цьому аспекті логіка розгляду особливостей державного регулювання ЗЕД шляхом конкретизації принципів ЗЕД і нормативно-організаційного механізму їх реалізації, дозволяє проявити і зняти внутрішні суперечності в існуючій системі законодавства ще на рівні основоположних основ.

Список літератури: 1. *Багрова І. В., Редіна Н. І., Власюк В. Є., Гетьман О. О.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів / За ред. д-ра екон. наук, проф. І. В. Багрової. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с. 2. *Вишняков А. К.* Регулирование внешнеэкономической деятельности в Украине. - Харьков : ООО "Одиссей", 2005. – 256 с. 3. *Гребельник О. П.* Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 384 с. 4. *Дегтярева О. И., Полянова Т. Н., Саркисов С. В.* Внешнеэкономическая деятельность: Учеб. пособие. – 2-е изд. – М. : Дело, 2000. – 320 с. 5. *Жеманюк О. М.* Зовнішньоекономічні стратегії розвитку підприємства: Автореф. дис.канд. екон. наук: 08.06.01 / *О.М. Жеманюк*; Харк. нац. екон. ун-т. – Х., 2006. – 20 с. 6. *Багрова І. В., Редіна Н. І., Власюк В. Є., Гетьман О. О.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. екон. спец. / *І. В. Багрова*, Дніпропетр. держ. фін.-екон. ін-т. – Д., 2002. – 584 с. 7. *Дідківський М. І.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. / *М. І. Дідківський*. – К. : Знання, 2006. – 463

с. 8. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2002. – 384 с. 9. Міжнародна економіка. Підручник / за ред Румянцев А. П. – К. : Знання-Прес. – 2003. – 447с. 10. Піроожкова Ю. В. Методи державного регулювання в галузі автомобілебудування в Україні: сучасний правовий аналіз // Митна справа. – 2006. – № 4. – С. 73–78.

Bibliography (transliterated): 1. Bahrova, I. V., et al. *Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpryyemstv: Pidruchnyk dlya vuziv*. Kyiv: Tsentr navchal'noyi literatury, 2004. Print. 2. Vyshnyakov, A. K. *Rehulirovanie vneshneekonomicheskoy deyatel'nosti v Ukraine*. Kharkiv: ООО "Odyssey", 2005. Print. 3. Hrebel'nyk, O. P. *Osnovy zovnishn'oekonomichnoi diyal'nosti: Pidruchnyk*. Kyiv: Tsentr navchal'noi literatury, 2004. Print. 4. Dehtyareva, O. I., T. N. Polyanova, and S. V. Sarkisov *Vneshneekonomicheskaya deyatel'nost': Ucheb. posobyе*. 2nd ed. Moscow : Delo, 2000. Print. 5. Zhemanyuk, O.M. *Zovnishn'oekonomichni stratehii rozvytku pidpryyemstva: Avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 08.06.01*. Kharkiv, 2006. Print. 6. Bahrova, I. V., et al. *Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpryyemstv: Pidruch. dlya stud. vyshch. navch. zakl. ekon. spets*. Dnipropetrovsk, 2002. Print. 7. Didkivs'kyi, M. I. *Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpryyemstva: Navch. posib*. Kyiv: Znannya, 2006. Print. 8. *Menedzhment zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti: Navch. posibnyk*. 3-rd ed. Kyiv : Znannya, 2002. Print. 9. Rumyantseva, A. P. *Mizhnarodna ekonomika*. Kyiv : Znannya-Pres, 2003. Print. 10. Pirozhkova, Y.V. "Metody derzhavnoho rehulyuvannya v haluzi avtomobilebuduvannya v Ukraini: suchasnyi pravovyi analiz." *Mytna sprava* No. 4 (2006.): 73–78. Print.

*Робота рекомендована до друку доц., канд техн. наук Чекмасовою І. А.
Надійшла (received) 10.12.2014.*

УДК 658:330.322

М. П. ГОРБУНОВ, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»;
О. Ю. РЕНКАС, студент, НТУ «ХПІ»

ШЛЯХИ ІНВЕСТИВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ОПК ТА ПІДПРИЄМСТВ З КАПІТАЛЬНОГО РЕМОНТУ МО

У статті проаналізовано стан підприємств оборонно-промислового комплексу та підприємств міністерства оборони України. На прикладі держав з розвинутою економікою Європи та Сходу розглянути та запропоновані можливі шляхи інвестування підприємств ОПК та МО що забезпечить їх науково-технічний прогрес, у тому числі в суміжних галузях промисловості; створення науково-промислової бази для забезпечення оборони та безпеки держави, оснащення ЗСУ сучасними ОВТ; забезпечення створення на сучасній технологічній основі складної наукоємної техніки.

Ключові слова: інвестиції, офсет, лізинг, оборонно-промисловий комплекс, озброєння та військова техніка.

Вступ. Як відомо, ступінь зносу основних фондів оборонних підприємств сьогодні перевищує 50 %. Більшість з них (70-75 %) морально

© М. П. Горбунов, О. Ю. Ренкас, 2014

